

Schenken, erven en strategieën die werken

De komende jaren zal de vermogensoverdracht van de vermogende babyboomgeneratie leiden tot een aanzienlijke toename van erfenissen. Momenteel wordt jaarlijks al tussen de 25 en 30 miljard euro nagelaten. Belastingadviseurs krijgen dan ook steeds vaker vragen van cliënten over de aandachtspunten bij erven en schenken, en over de mogelijkheden om dit fiscaal zo gunstig mogelijk te structureren. Wanneer cliënten niet zelf om advies vragen, is er misschien des te meer reden om na te gaan of er maatregelen zijn getroffen in geval van overlijden en zo mogelijk 'gedonder' in de toekomst voor te zijn. Hoewel tijdens het congres ook klip en klaar werd dat hiervoor geen garantie vooraf kan worden afgegeven.

Tekst Wilma Straathof | fotografie Raphaël Drent

Dat een fiscaal congres met het thema schenken en erven aanspreekt, bleek wel uit de goede opkomst. Er waren veel sprekers met interessante onderwerpen, die deels ook gelijktijdig waren opgesteld. Dientengevolge moest er gekozen worden, wat velen niet meeviel, kiezen uit zoveel interessants. De hittegolf – en de daaraan gekoppelde code rood op 26 juni – zorgde ervoor dat niet iedereen naar Nieuwegein kwam, maar in plaats daarvan veilig in een eigen gekoelde ruimte de online editie volgde, waardoor er toch weer minder te kiezen viel want alleen de lezingen in de grote zaal werden opgenomen en uitgezonden. Om toch alle RB's een impressie te geven, volgt in dit verslag een korte samenvatting van alle bijdragen.

Zeven controlevragen

Het congres werd energiek afgetrapt door hoofdspreker mr. Lucienne van der Geld, directeur van Netwerk Notarissen Nederland en docent notarieel recht aan de Radboud Universiteit. Bekend door haar optredens op televisie en in podcasts, zo voegde aankomend fiscaal directeur Martijn Paping in zijn introductie daar nog aan toe, waarna hij haar als eerste de vloer gaf.

Leidraad van haar verhaal was de vraag hoe een belastingadviseur zijn cliënten kan adviseren. Met veel humor en aansprekende casussen maakte zij de vele aanwezigen in de zaal (en online) duidelijk dat het er als adviseur vooral om gaat de juiste vragen te stellen. Zij deelde haar top 7 controlevragen, die hier achtereenvolgens aan de orde komen.

Haar eerste vraag is: wie handelt er als de cliënt uitvalt? Een levenstestament is daarvoor de geeigende oplossing, maar daarmee is de kous niet af. In de praktijk ontstaan nog geregeld problemen rondom het levenstestament, bijvoorbeeld omdat het niet meer actueel is of niet meer geheel voldoet.

Lucienne gaat ook altijd na – haar tweede vraag – of er een testament is. Regelmatig duikt er na een overlijden een testament op waarvan de overledene en de familie kennelijk niet meer op de hoogte waren, en wat nog kwalijker is: het past niet meer. Dat kan allerlei onaangename situaties opleveren.

Als voorbeeld noemde zij een dame die een testament had laten opmaken om haar ouders, met wie zij geen goede relatie had, uit te sluiten. Bij de notaris had zij toen kennelijk gezegd – omdat zij geen man en kinderen had – dat dan maar haar broer haar erfgenaam was. En zo werd het in haar testament opgenomen. Daarna vergat zij dit kennelijk. Vervolgens ontmoette zij een man en trouwde in gemeenschap van goederen. Toen zij onverwacht vroegtijdig overleed, kwam het testament weer tevoorschijn. Na een rechtsgang heeft haar man alsnog geërfd, maar het zal vast niet de bedoeling van zijn echtgenote zijn geweest dat hij daarvoor naar de rechter moest.

Lucienne adviseert om reeds vóór het overlijden te controleren of het testament een zogenoemde ‘tijd-machinecapsule’ bevat. Is dat het geval, dan verdient het de voorkeur een nieuw testament op te stellen. Blijkt na overlijden dat het testament is achterhaald door de werkelijkheid, dan raadt zij aan om de rechter om uitleg te verzoeken of een vaststellingsovereenkomst te sluiten. Als aanvullend aandachtspunt noemt zij de scheidingsclausule. Een echtscheiding of beëindiging van een relatie kan de afwikkeling aanzienlijk compliceren. Daarbij rijst regelmatig de vraag of op het moment van overlijden nog sprake was van een relatie. In de praktijk ziet zij dat rechters scheidingsclausules steeds vaker uitleggen aan de hand van bijvoorbeeld WhatsApp-berichten. Het is dus raadzaam daar rekening mee te houden.

Een derde vraag is: is het testament nog te begrijpen? Is de wil daaruit te destilleren? Kan met de tekst van het testament de bedoeling van de erflater worden bereikt? Haar advies is om de inhoud van het testament sowieso vooraf te delen. Betrek in een familieoverleg de familie of erfgenamen bij de laatste wil; temeer daar zij dit vaak als laatste oordeel van de overledene zien en hierover vragen kunnen hebben, terwijl een persoonlijke toelichting, met beantwoording van vragen, na het overlijden niet meer mogelijk is.

De vierde vraag betreft de jubelton. Als daarvan sprake is, gaat het dan om een schenking met of zonder inbrengverplichting? Als er een inbrengverplichting is, dan wordt

deze verrekend in de nalatenschap. Vervolgens is het dan nog de vraag of bij de bij de verrekening enkelvoudige of samengestelde rente in aanmerking genomen moet worden. Bij een samengestelde rente stijgt de rentelast telkens, doordat de hoofdsom door de niet-betaalde rente groeit. Daarop vertelde ze dat het ook nog mogelijk is om de jubelton in het testament alsnog vrij te stellen en daarmee de renteverplichting te laten vervallen.

Ook goed om aan de orde te stellen – vraag vijf – is hoe de cliënt wil omgaan met tijdens het leven ontvangen erfenissen en schenkingen. En dan gaat het niet alleen om het geld, maar ook om het effect van een dergelijke erfenis, waardoor men in de regel ruimer gaat besteden en daarmee vergoedingsrechten kunnen spelen. Haar advies is: zet een erfenis in ieder geval op een aparte bankrekening. Haar zesde vraag gaat over de digitale nalatenschap. Een steeds groter deel van de erfenis is digitaal. Hier geen oog voor hebben levert vaak praktische problemen op: kan iemand erbij? Dit is eenvoudig te voorkomen met behulp van een stappenplan en het aanwijzen van een digitale executeur.

Als zevende vraag noemt zij: gaat de (stief)familie mee- of tegenwerken? Het is verstandig hier een beeld van te hebben, zodat aanpak en oplossingen daarop kunnen worden afgestemd. Op basis van gedragsonderzoek onderscheidt zij daarbij verschillende soorten gezinnen. Zij toonde een handig overzicht van gezinstypes (zie afbeelding op p. 38), waarop de communicatie kan worden afgestemd. Het ene gezin wil aan de hand worden genomen, terwijl andere gezinnen liever veel zaken zelf willen regelen. Een aandachtspunt bij de afwikkeling van erfenissen is ‘emotionele waarde’. Zij vertelde dat zij in de loop der jaren zich is gaan realiseren dat emotionele waarde niet door een ander is te bepalen; goed om daarmee rekening te houden.

Tot slot noemde zij nog eerlijkheid. ‘Het begrip eerlijkheid speelt vaak, maar eerlijk is niet gelijk aan gelijk behandelen.’ Haar tip: als je client spreekt over eerlijkheid vraag daar dan altijd op door.

Na deze gezamenlijke inleiding konden deelnemers kiezen uit verschillende lezingen. Van alle lezingen is een powerpoint beschikbaar; van de lezingen in de grote zaal zijn ook opnames.

Huwelijkse voorwaarden

Drs. Paul Schut RB, estateplanner bij Schut & Bruggink Estate Planners, ging in zijn bijdrage in op de samenhang tussen enerzijds huwelijkse voorwaarden, samenlevingsovereenkomsten, maatschapvoorwaarden en aandeelhoudersovereenkomsten en anderzijds een testament. Het verschil is dat de eerste afspraken gezamenlijk door partners zijn bedacht en vastgelegd, terwijl een testament persoonlijk is. Hij vertelde dat er in de praktijk vaak een mismatch blijkt te zijn tussen beide. Hoe ga je daarmee om?

Aan de hand van casussen illustreerde hij de verschillende situaties die hij in praktijk tegenkomt. Het eerste

erfrecht een geldvordering heeft en niet langer een erfgenaamaanspraak in goederen. Belangrijk is met name dat giften ouder dan vijf jaar in beginsel buiten de berekening vallen, maar dat giften aan afstammelingen een belangrijke uitzondering kunnen vormen. Ook informatierechten zijn praktisch relevant: voor de berekening van de legitieme kunnen erfgenamen en executeurs verplicht zijn inzage en inlichtingen te geven. Hij stelde dat een gift niet alleen kan voortvloeien uit één handeling, maar ook uit een samenstel van rechtshandelingen. Denk aan verkoop tegen een te lage prijs, omzetting van de koopsom in een rente- of aflossingsarme lening en een latere verrekening of kwijtschelding; samen kan dat fiscaal als bevoordeling worden gezien. De praktijk is dat de civiele formulering niet doorslaggevend is wanneer de materiële bevoordeling duidelijk aanwezig is.

Buitenlands vastgoed

Mr. Marijke Vervoort RB, voorzitter van de RB-commissie Internationaal, ging in haar bijdrage in op buitenlands vastgoed. Daarbij lag de nadruk op de vraag welke heffingsregels gelden bij overlijden en hoe dubbele heffing wordt voorkomen. Eerst moet worden vastgesteld of de erflater naar Nederlands recht als inwoner, fictief inwoner of niet-inwoner kwalificeert; daarna komen de Successiewet, verdragen en het Besluit voor koming dubbele heffing (Bvdb) in beeld.

De kernboodschap was dat het Bvdb vooral voor vastgoed werkt, terwijl belastingverdragen ook woonplaats- en toewijzingsvragen kunnen regelen. De voorbeelden maakten duidelijk dat de uitkomst sterk afhangt van woonplaats, ligging van het vastgoed en de feitelijke buitenlandse heffing. Bij een Nederlandse erflater met een vakantiewoning in Frankrijk of het VK moet je niet alleen kijken naar de Nederlandse erfbelasting, maar ook naar de buitenlandse belasting en de verekeningregels. Het advies was onder andere om al bij aankoop de structuur met een buitenlandse adviseur af te stemmen, en de gevolgen bij overlijden in kaart te brengen – overigens niet alleen fiscaal. Bij aankoop buitenlands vastgoed door kinderen, wat wordt gefinancierd door ouders en kwijtschelding in termijnen, is te letten op de 180 dagenregeling.

ANBI en nalaten

Naast kinderen en kleinkinderen erven steeds vaker goede doelen. ‘Geld volgt het hart’, stelde Nancy de Haas RB, lid van de RB-commissie Estateplanning. De ANBI-

bijdrage in het testament is een groeiend aandeel. Nalatenschappen worden een steeds belangrijker kanaal voor maatschappelijke impact.

Haar boodschap was dat nalaten aan een goed doel zelden alleen een fiscale keuze is; vaak spelen waarden, familieverhoudingen en de wens om betekenis te geven aan vermogen een grotere rol. De rol van de adviseur is om te adviseren over de uitvoering: de keuze tussen legaat of erfstelling, en de vorm – zoals een vast bedrag, specifieke bezittingen, een fonds op naam of een periodieke uitkering – om recht te doen aan de laatste wil en frictie met familie zoveel mogelijk te voorkomen.

Daarbij benadrukte zij dat conflicten bij nalatenschappen vaak ontstaan door informatiegebrek, verrassingen over de verdeling, symbolische waarde van familiebezit en wantrouwen over de afwikkeling. Net als Lucienne van der Geld benadrukte zij dat het vroegtijdig en expliciet bespreken van wensen, verwachtingen en gevoeligheden cruciaal is, zeker bij samengestelde gezinnen, ondernemingsvermogen en filantropische wensen. Kortom: zorg dat tijdens het leven een toelichting op de schenking wordt gegeven. Daarnaast adviseerde zij, wat betreft de uitvoering, deze bij voorkeur niet via de ANBI-instelling maar via mede-erfgenamen te laten lopen. Hoewel goede doelen steeds meer schenkingen ontvangen, hebben zij minder ervaring als executeur. Zij benadrukte daarbij: ‘Conflicten gaan over erkenning, informatie en regie, niet alleen over geld.’ Doordat erfissen steeds groter worden en familieleden mondiger, nemen de belangen toe. Haar advies is om altijd voor de eenvoudigste vorm te kiezen die de wens voldoende realiseert.

Samengestelde gezinnen

Voor de lezing over erven in samengestelde gezinnen was veel belangstelling. Waarschijnlijk omdat dit complex is en steeds vaker voorkomt. Mr. Diana Dutilh, financieel planner, deelde haar kennis en inzichten uit de praktijk. In haar lezing liet zij zien dat vermogens- en erfrechtelijke planning in samengestelde gezinnen veel complexer is dan in traditionele gezinssituaties. ‘Bij erven volgen wij het civielrechtelijke, maar het gaat om emoties. Als het verbindende gezinslid sterft, ontstaan er vaak problemen. Belastingadviseurs kunnen dat voorkomen.’ Haar kernboodschap was dat drie werelden voortdurend door elkaar lopen: de emotionele werkelijk-

heid van ‘mijn kinderen, jouw kinderen, onze kinderen’, het civielrechtelijke kader van eigendom, testamenten en verrekenbedingen, en de fiscale regels rond verkrijging, tariefgroepen en vrijstellingen. Juist die combinatie maakt dat standaardoplossingen vaak tekortschieten. Haar ervaring is dat in praktijk vaak gekozen moet worden tussen fiscale optimalisatie en familievrede. En dat bij samengestelde gezinnen het resultaat lang niet altijd fiscaal optimaal is.

Een belangrijke les is dat de analyse start met de vraag: wat is van wie? Zij begint altijd met het maken van een erfstaat. Daarna volgt pas de vraag wie uiteindelijk wat krijgt en wie de belasting betaalt. Daarbij moet niet alleen naar het huidige huwelijk of partnerschap worden gekeken, maar ook naar eerdere relaties, eerdere overlijdens en eventuele vorderingen van kinderen uit een vorige situatie. Ook niet-uitgevoerde verrekenbedingen kunnen een grote rol spelen.

Verder benadrukte zij dat ‘eerlijk’ niet vanzelfsprekend juridisch of fiscaal gelijk betekent. Wat voor cliënten eerlijk voelt, moet worden vertaald naar concrete rechtsgevolgen. Daarbij is speciale aandacht nodig voor de positie van stiefkinderen, de werking van de wettelijke verdeling, vruchtgebruikconstructies, tweetrapsmakingen en de afstemming tussen huwelijkse voorwaarden en testamenten. Het praktische advies is: ‘Denk altijd in twee overlijdensscenario’s, breng vermogens per persoon goed in kaart en maak een civielrechtelijk stevig plan als basis voor de fiscale uitwerking. Zo voorkom je verrassingen, familieconflicten en onbedoelde fiscale gevolgen.’ Daarbij gaf zij nog als tip om in het testament een considerans op te nemen, waarin overwegingen kunnen worden uitgelegd en toegelicht. En zo duidelijk te maken wat de overwegingen van huwelijkse voorwaarden en het testament zijn.

Fictiebepalingen

De meest technische, maar voor de praktijk zeer relevante bijdrage ging over fictiebepalingen in de Successiewet, toegelicht door Paul Schut. Zijn tweede bijdrage, eerder had hij al een toelichting gegeven over huwelijkse voorwaarden. Ditmaal behandelde hij drie onderwerpen uit de Successiewet: artikel 11 lid 4 en 5 (fictieve erfrechtelijke verkrijgingen), artikel 10 (vruchtgebruik voorbehouden) en artikel 1, lid 9 (schenking onder opschortende werking). Na een korte toelichting stelde hij zichzelf telkens de vraag: wat kunnen we ermee?

Per 1 januari 2026 is artikel 11 lid 4 en 5 (SW 1956) aangepast naar aanleiding van het zogenoemde Breukdelen-arrest. Als een echtgenoot bij ontbinding van een huwelijksgemeenschap of verrekenbeding meer krijgt dan de helft, wordt het meerdere belast; dit geldt ook voor ongehuwde samenwoners die fiscaal partner zijn. Schut wees erop dat bepaalde verrekenbedingen, zoals het finaal verrekenbeding, niet per se buiten de nieuwe regels vallen, maar dat de precieze inrichting bepalend blijft.

Bij artikel 10 (SW 1956) is het kernpunt dat vermogen dat via een samenstel van handelingen feitelijk vererfbaar vermogen omzet in niet-vererfbaar vermogen, als fictieve verkrijging kan worden belast. Het klassieke voorbeeld is de verkoop van een woning met voorbehoud van een recht van vruchtgebruik, gevolgd door latere heffing bij overlijden. Ook wees hij op de zogenoemde waardeopbrengstproblematiek: verbeteringen en waardemutaties na de transactie kunnen de uitkomst sterk beïnvloeden. Aandachtspunt daarbij is artikel 10, lid 9, over schulden uit testamentaire regelingen, bijvoorbeeld het kleinkindlegaat. Als de nominale schuld groter is dan wat de erflater van de andere erflater krachtens erfrecht heeft verkregen, kan het meerdere als fictieve verkrijging worden belast. Daarbij de aanbeveling om met een afvulling te werken om ongewenste heffing te beperken. Tot slot kwam nog kort artikel 1 lid 9 aan de orde, dat handelt over een gift onder opschortende voorwaarde. Hij lichtte toe wat dit fiscaal betekent en hoe dit vormgegeven kan worden.

Agrarische praktijk

In de sessie ‘Agrarisch recht op de grens van leven en dood’ door prof. mr. Jeroen Rheinfeld, voorzitter van de RB-commissie Agro, kwamen drie onderwerpen aan de orde: schenk- en erfbelasting in de agrop praktijk, de legitieme portie en pacht- en erfrecht.

Erven en bedrijfsopvolging zijn in de agrarische sector sterk verweven. De BOR blijft een belangrijk instrument, maar de waardering van het agrarisch ondernemingsvermogen en de verhouding tussen going-concernwaarde en liquidatiewaarde zijn doorslaggevend. Primaire toepassingen bij bedrijfsopvolging zijn overdracht binnen de familie tegen agrarische waarde, de meerwaardeclausule, artikel 11, lid 1 SW (fictieve schenking), artikel 11, lid 2 SW (fictief legaat), artikel 21, lid 13 (waardering op ten minste liquidatiewaarde) en artikel 35b e.v. (voorwaardelijke vrijstelling BOR).

In 2024 is de BOR voor de agrarische sector aangepast: aan derden verhuurd vastgoed is altijd 'belegging', met uitzondering van teeltpachtovereenkomsten. Rheinfeld noemde dit een onvolledige oplossing.

Daarna ging de aandacht naar de legitieme. Zoals gezegd staat het voortbestaan van de legitieme ter discussie. Rheinfeld verwacht dat de consequenties van een mogelijke afschaffing zijn dat procedures niet langer gaan over waardering, meerwaardeclausules enzovoort, maar over wilsbekwaamheid en misbruik van omstandigheden. Voor pacht geldt dat bij overlijden van de pachter of verpachter de pachtovereenkomst niet automatisch beëindigt. Erfgenamen treden in beginsel onder algemene titel op, met specifieke regels over voortzetting, opzegging en medewerking van de verpachter. Dat maakt pacht tot een belangrijk aandachtspunt bij erfrechtelijke en agrarische opvolging.

BOR

Mr. dr. Mascha Hoogeveen, universitair docent Tilburg University, stond stil bij de BOR. Per 1 januari is de BOR op meerdere punten aangepast en blijft daarmee een belangrijk aandachtspunt voor fiscalisten. Ze concentreerde zich daarbij op drie onderwerpen: verhuurd onroerend goed wordt met ingang van januari 2024 aangemerkt als beleggingsvermogen, de nieuwe tegemoetkomingen wat betreft de bezitseis, rollatorconstructies en de definitie van preferente aandelen per januari 2026.

De vrijstelling is per 1 januari 2026 100% tot € 1,5 miljoen en 75% over het meerdere. Tegelijk is de 5%-beleggingsmarge vervallen, waardoor de afbakening tussen ondernemings- en beleggingsvermogen strikter is geworden. Vooral verhuurd vastgoed krijgt sneller het

karakter van beleggingsvermogen, terwijl bij gemengd gebruik doorslaggevend blijft of het object daadwerkelijk binnen de onderneming wordt benut.

Ook de voortzettingseis is versoepeld: voor bedrijfsopvolgingen geldt voortaan een termijn van drie jaar. Daarnaast zijn de bezitseis en de behandeling van herstructureringsnader ingevuld, met meer aandacht voor subjectieve gerechtigdheid en situaties waarin belangen door rechtsvorm of samenstelling veranderen. De regels over preferente aandelen zijn eveneens aangescherpt, zodat alleen nog zuiver ondernemingsgerichte situaties onder voorwaarden in aanmerking komen. Voor de praktijk betekent dit dat elke overdracht, schenking of vererving zorgvuldiger moet worden getoetst op ondernemingskarakter, bezitsduur, voortzetting en mogelijke antimisbruikrisico's. Juist bij vastgoed, samenwerkingsverbanden en gefaseerde opvolging is een nauwkeurige analyse noodzakelijk om verlies van faciliteiten te voorkomen. Om na te gaan of de BOR van toepassing is, deelde ze nog een handig stroomschema.

Vermogensoverdracht aan kinderen

Tot slot stond mr. Erik W.L.M. Tops, eigenaar Fiscount, op uitnodiging van sponsor Nextens, stil bij hoe vermogensoverdracht aan kinderen fiscaal zo efficiënt mogelijk kan worden ingericht, met name bij beleggingsvermogen in privé en in een holding. Hij stelde dat jaarlijks schenken beperkt effect heeft op de belastingdruk en dat een leningconstructie – eventueel gecombineerd met gefaseerde kwijtschelding – het groeivermogen eerder bij de kinderen kan laten renderen. Daarbij komen schenk- en erfbelasting, box 3, en voor de bv-sfeer ook box 2 en de risico's van excessief of onzakelijk lenen aan bod.

Hij wees op de relevante jurisprudentie en recente standpunten over onzakelijke gelieerde financieringen, waaronder de kwalificatie als OZL (onroerende zaak lichaam), mogelijke heffing over het rentebestanddeel en de noodzaak van zakelijke rente, zekerheden en het vermijden van formele zeggenschap van de ouders. Zijn kernboodschap was dat niet alleen de tariefdruk, maar vooral timing, waarderingsmoment en juridisch-fiscale kwalificatie van de financiering bepalend zijn voor het uiteindelijke resultaat.

Enthousiast door de vele goede bijdragen, met hoofden gevuld met kennis en nieuwe inzichten, werd daarna onder het genot van een drankje en hapje nog gezellig nagepraat en genetwerkt.